

การวิเคราะห์คุณลักษณะ: รู้ไว้ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง

กาญจนา แก้วเทพ

1. เกริ่นนำ
2. แรกพบประสบพัคตร์ สพส.
3. จะรู้คุณลักษณะไปทำไม: คำตอบเชิงหลักการ
4. ทำแม่บทและลวดลายลีลาของการวิเคราะห์คุณลักษณะ
5. ทำแรกของการใช้ประโยชน์: เพื่อการออกแบบกิจกรรม
6. ทำที่ 2 ของการใช้ประโยชน์: การระบุกลุ่มเป้าหมาย/คนทำงาน
7. ทำที่ 3: ครบเครื่องเรื่องรูปแบบและเนื้อหา
8. ทำที่ 4: ปรับประยุกต์แบบรักษาแก่น/เปลี่ยนเปลือก/ปรับกระพี้
9. ทำที่ 5: การผสมผสานเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่สื่อพื้นบ้าน
10. วิธีการได้มาซึ่งคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549) เริ่มคิดใหม่ ตู๋ทำใหม่กับสื่อพื้นบ้านเพื่องานสร้างเสริมสุขภาวะ
โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.)

การวิเคราะห์คุณลักษณะ: รู้ไว้ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง

กาญจนา แก้วเทพ

1. เกริ่นนำ

จากหลักการพื้นฐานของวิธีการทำงานในโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.) ที่ระบุเอาไว้ในคำขวัญของโครงการที่ว่า "ขับเคลื่อนโครงการบนฐานความรู้/ปัญญา" และต้อง "ขยับปัญญาก่อน ค่อยขยับมาเขยื้อนกาย" นั้น องค์ความรู้พื้นฐานขั้นแรกสู่ระดับอนุบาล 1 ของสพส. ก็คือ ความเข้าใจที่ว่า การจะทำงานกับสื่อพื้นบ้านชนิดใดนั้น ก็ต้องมี "4 รู้" ซึ่งเป็นยาป้องกันโรคเสีย

รู้ 4 รู้ทั้ง 4 ขนานนั้นก็คือ การรู้จัก (อันได้แก่การรู้จักคุณลักษณะของสื่อ) รู้ใจ (ได้แก่การรู้จักรูปแบบและคุณค่า/ความหมายของสื่อ) รู้ใช้ (ได้แก่การรู้บทบาทหน้าที่ของสื่อ) และรู้รักษา (อันได้แก่การรู้จักวิธีการที่จะสืบทอดหรือปรับปรุงยุคหรือส่งเสริมเผยแพร่สื่อ)

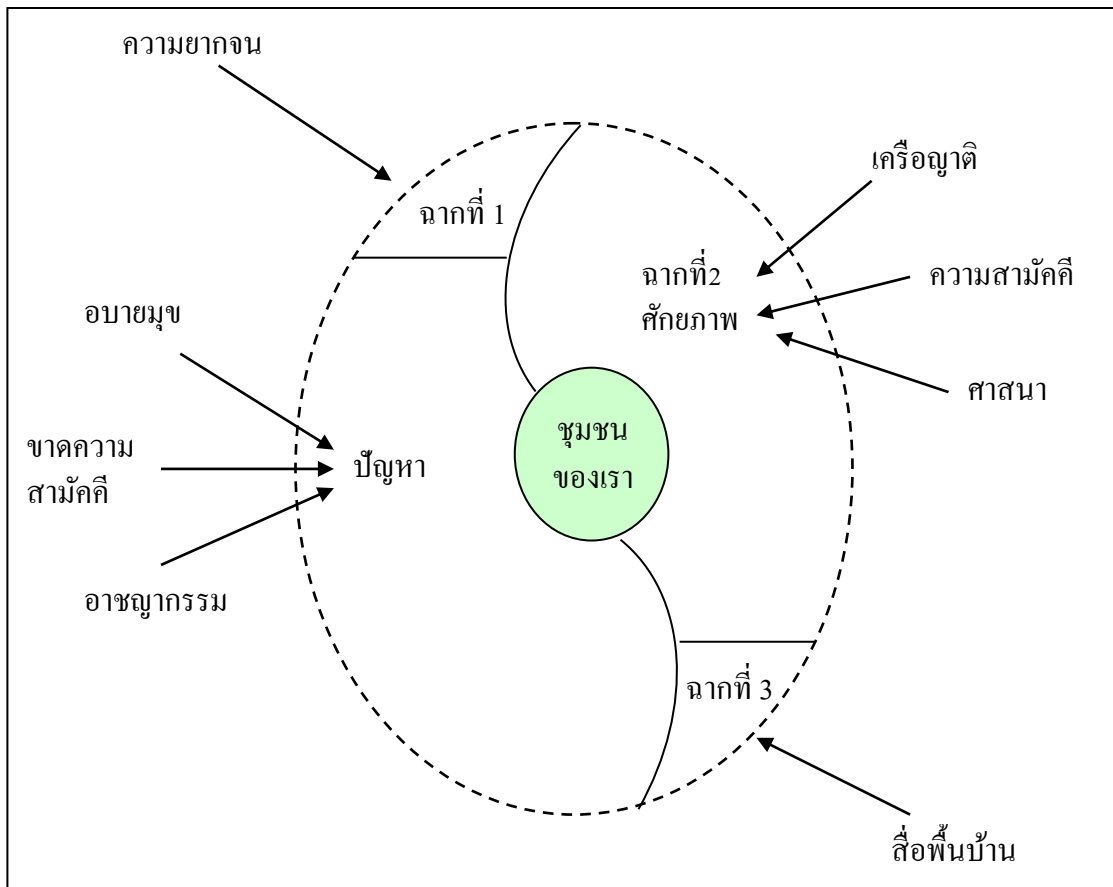
ในที่นี้ ผู้เขียนจะขอเริ่มต้นแนะนำให้รู้จักกับ การรู้จักสื่อพื้นบ้านแบบ สพส. คือ เครื่องมือการทำงานที่เรียกว่า "การวิเคราะห์คุณลักษณะ" ซึ่งเป็นเครื่องมือชิ้นแรกและพื้นฐานที่จะนำไปสู่เครื่องมือชิ้นอื่นๆ ต่อไป

2. แรกพบประสบพัทธ์ สพส.

หากขอให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.) ทบทวนหวนคิดถึงอดีตย้อนหลังไปว่า เมื่อแรกที่เข้ามาประชุมครั้งแรกๆ กับ สพส. นั้น บรรดา "ผู้ที่เกี่ยวข้อง" หรือที่เรียกว่า "ภาคี" นั้น จะได้เผชิญหน้ากับเนื้อหาการอบรมอะไรบ้าง ผู้เขียนเข้าใจว่าฉากของเนื้อหาที่ถูกฉายผ่านสายตาของภาคีคงจะเป็นตามลำดับดังนี้ (แม้ใจว่าบางโครงการอาจจะมีการสลับฉากกันบ้างก็ไม่ผิดกติกาแต่อย่างใด)

ฉากที่ 1 : เริ่มเปิดฉากด้วยปัญหาของชุมชน ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความจริงที่ว่า "เพราะมีปัญหา โครงการพัฒนาต่างๆจึงมาอุบัติขึ้น" หลังจากที่จัดเวทีเสวนาระดมสมองเพื่อมองปัญหาของชุมชน จนได้ปัญหามากองใหญ่โตมโหฬารแล้ว เมื่อจบจากการมองโลกในทางลบแล้ว ก็ถึงเวลามองโลกในทางบวกกันบ้าง

ฉากที่ 2 : ตามด้วยฉากการสำรวจศักยภาพ/ความสามารถ/ชุมพลังในการแก้ปัญหาของชุมชน อันได้แก่คำถามที่ว่า "ทั้งๆที่ชุมชนมีปัญหาอย่างท่วมท้น แต่ชุมชนเอาตัวรอดมาได้อย่างไร ชูชของคำตอบก็จะเริ่มเป็นเพราะ "ชุมชนมีความสามัคคี มีหลวงพ่เป็นที่พึ่ง" มีเครือข่ายญาติพี่น้อง มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

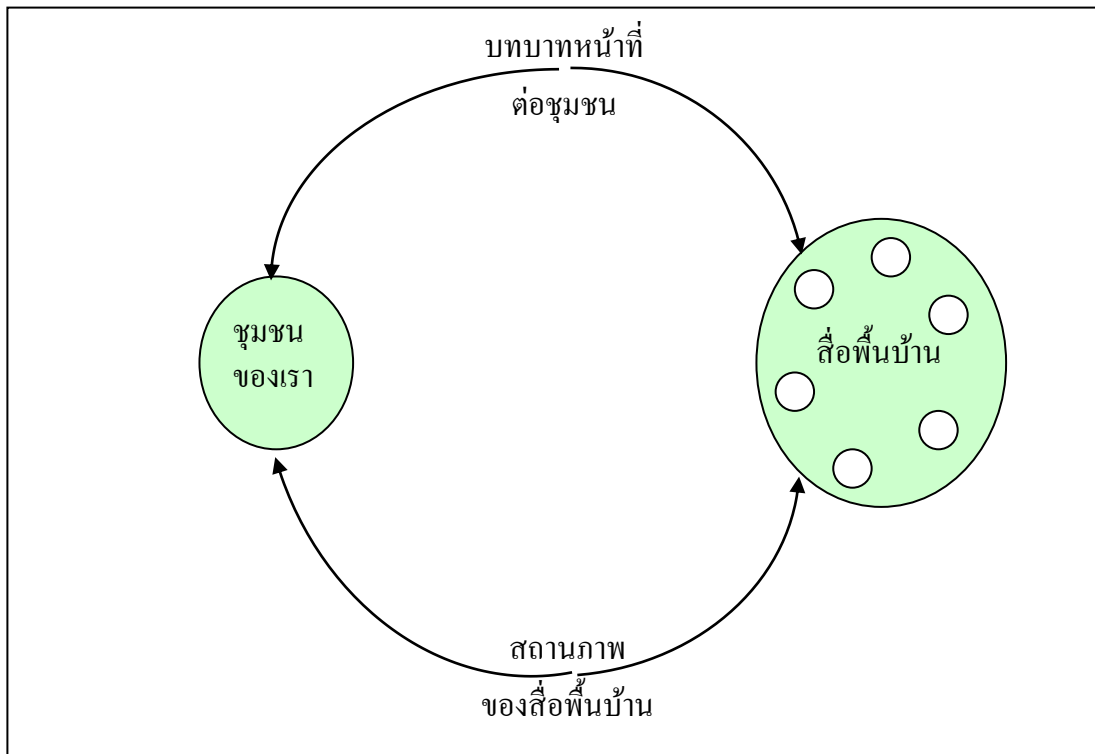

ภาพที่ 1: เหยี่ยสองด้านในการศึกษาชุมชน

ฉากที่ 3 : การสำรวจคุณสมบัติ "สื่อพื้นบ้าน" ในฉากที่ 3 นี้ ก็จะเป็นการสำรวจคุณสมบัติสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่มากมายมหาศาลของชุมชน เข้มทิศที่ใช้สำรวจคุณสมบัตินี้มีอยู่ 2 ชั้น

(1) เข้มทิศสำรวจ **บทบาทหน้าที่** ที่สื่อพื้นบ้านนั้นเคยมีต่อชุมชน เช่น ฝึปปู่ย่ามีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของลูกหลาน เป็นต้น

(2) เข้มทิศตรวจวัด **สถานภาพของสื่อพื้นบ้าน** แต่ละประเภทว่ามีอาการเป็นอย่างไรบ้าง เช่น ยังมีสุขภาพเข้มแข็งดีแบบหมอลำ กำลังเริ่มร่วงโรยแบบซึลละ มีอยู่แต่รูปแบบ/ร่างกายแต่ปราศจากคุณค่า/จิตวิญญาณหรือความหมาย เช่น งานบุญพะเหวด เป็นต้น

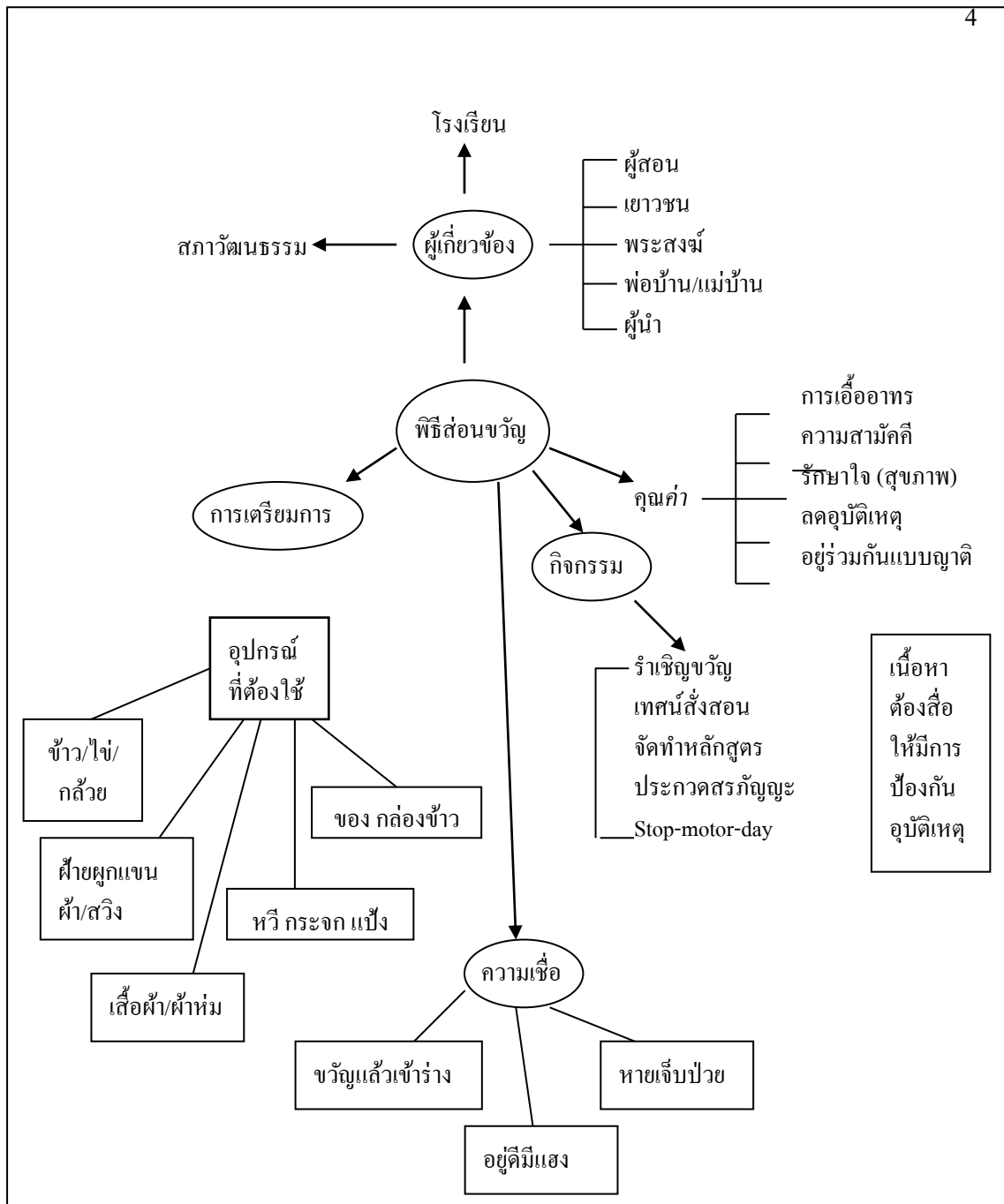
ภาพที่ 2 : บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านต่อชุมชน

ฉากที่ 4 : ปักใจเลือกสื่อพื้นบ้านมาทำงาน ผลลัพธ์จากฉากที่ 3 หลังจากที่ได้เปิดกรุสมบัติสื่อพื้นบ้านแล้ว รวมทั้งได้เห็นคุณูปการอันหลากหลาย (พร้อมทั้งได้รับรู้ชะตากรรมของสื่อพื้นบ้านแต่ละชนิด) กลุ่มแกนนำที่มาร่วมประชุมก็มักจะเกิดสำนึกที่อยากจะลงมือทำอะไรบางอย่างกับมรดกของบรรพบุรุษตามที่กำลังแรง/กำลังปัญญา/กำลังทรัพย์ของตนจะเอื้ออำนวย

Action สำคัญในฉากที่ 4 นี้จึงมักเป็น "การตัดสินใจเลือก" จะทำงานกับ สื่อพื้นบ้านสักอย่างหนึ่ง (ตามหลักการสำคัญคือการใช้สิทธิของเจ้าของวัฒนธรรม) เช่น อาจจะทำงาน "รื้อฟื้น" ถ้าสื่อชิ้นนั้นล้มหายตายจากไปแล้ว หรือทำการสืบทอดไปสู่ลูกหลานหากสื่อชิ้นนั้นเริ่มจะเป็นหมันหรือกลายเป็นสื่อนอกสายตาของเยาวชน หรือทำการส่งเสริมเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป เป็นต้น

ฉากที่ 5 : และแล้วก็ถึงเรื่องการวิเคราะห์คุณลักษณะ หลังจากตัดสินใจเลือก "สื่อพื้นบ้าน" มาทำงานในโครงการด้วยสัก 1 ประเภท ทีม สพส. ก็มักจะเริ่มบตชีชวนให้กลุ่มผู้ร่วมประชุมทำสิ่งที่เรียกว่า "การวิเคราะห์คุณลักษณะ" ของสื่อพื้นบ้านที่ถูกเลือกนั้น เพื่อเป้าหมายที่จะรู้จักคุณลักษณะในทุกแง่มุมของสื่อพื้นบ้านนั้นอย่างละเอียด

คำถามที่จะใช้ในการวิเคราะห์คุณลักษณะก็เช่น เวลาคิดถึงพิธีคุ้มโฮมสอนขวัญนั้นมีอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ส่วนประกอบ/มีใครบ้าง/มีกิจกรรมอะไรบ้างที่เกี่ยวกับพิธีคุ้มโฮมสอนขวัญ ฯลฯ ผลจากการช่วยกันถาม-ตอบ ก็จะได้ภาพออกมาคล้ายๆรังสีของพระอาทิตย์ (หรือขาของกิ้งกือ) ดังนี้

ภาพที่ 3 : คุณลักษณะของพิธีสอนขวัญ

3. จะรู้คุณลักษณะไปทำไม : คำตอบเชิงหลักการ

เมื่อ สพส. ใช้เวลาไปมากมายกับการทำวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านที่ดูเหมือนว่าเป็น "ท่าแม่บท/ท่าบังคับ" ที่จะขาดเสียมิได้ ก็น่าจะมีคำถามจากภาควิชาการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านนั้น ทำไปทำไม ทำแล้วได้ประโยชน์อะไร

การตอบคำถามนี้มีได้หลายชั้นเชิง ชั้นแรกนี่จะเป็นการตอบตามหลักวิชาการเสียก่อน แล้วในลำดับต่อไปจะตอบในแง่ ทัศนคติ

การวิเคราะห์คุณลักษณะมีฐานรากปรัชญาตามหลักพุทธศาสนาที่ว่า "จะทำงานกับสิ่งใดก็

ต้องรู้จักธรรมชาติของสิ่งนั้นให้กระจ่างเสียก่อน" เช่น ถ้าจะทำการฝึกจิต ก็ต้องรู้จัก "ธรรมชาติของจิต" เสียก่อนว่า แต่เดิมนั้นจิตมีลักษณะเป็นประภัสสร ใสกระจ่าง แต่เมื่อมีกิเลสมาครอบคลุมจึงเศร้าหมอง จิตมีลักษณะ"ไว"ไม่อยู่นิ่ง เป็นต้น

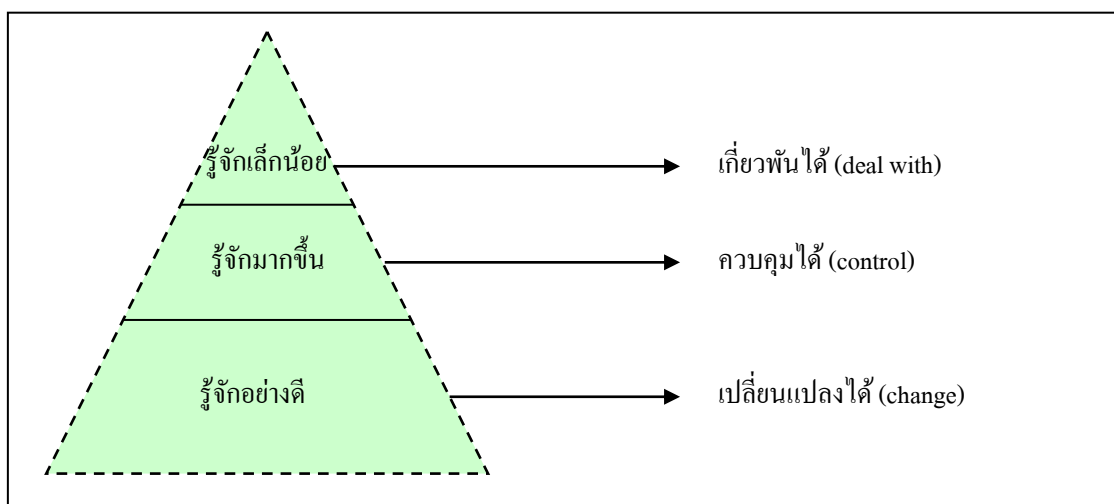
จากแนวทางที่เป็นปรัชญานี้ เมื่อแปรมาเป็นหลักวิชาการก็จะได้คำตอบว่า การรู้จักคุณลักษณะ/องค์ประกอบ/ส่วนประกอบ (ภาษาชาวบ้านอาจจะเรียกว่ารู้จักสเป็ก - spec) จะให้ประโยชน์ในแง่ "การจัดการ" กับสิ่งนั้น และเป็นหลักการว่า "ยิ่งรู้จักมาก ก็จะยิ่งจัดการได้มากขึ้น เช่นกัน โดยเราอาจจะแบ่งเป็น 3 ระดับได้อย่างหยาบๆ ดังนี้

(1) รู้จักเล็กน้อย ก็จะรู้ว่า จะ "เกี่ยวข้อง/สัมพันธ์ด้วยอย่างไรดี" (deal with) ตัวอย่างเช่น ในเกาะบาหลี่ที่มีภูเขาไฟที่ยังมีสิทธิ์ระเบิดเต็มไปหมด คนที่อาศัยอยู่แถบภูเขาไฟ หากรู้จักภูเขาไฟสัก 2-3 คุณลักษณะ เช่น รู้ว่าหากวันใดได้กลิ่นกำมะถันก็ให้รีบย้ายหนีออกจากบริเวณใกล้ๆภูเขา เพราะคุณลักษณะดังกล่าวเป็นสัญญาณบ่งบอกว่าไม่ช้าภูเขาไฟจะระเบิด เป็นต้น

(2) รู้จักมากขึ้น ก็จะ สามารถ "ควบคุมได้" (control) จากตัวอย่างภูเขาไฟเจ้าเก่า บรรดานักวิทยาศาสตร์ภูเขาไฟที่มีความรู้เกี่ยวกับภูเขาไฟอย่างดี หากเริ่มรู้สัญญาณบ่งบอกว่าภูเขาไฟจะระเบิด (เช่น ได้กลิ่นกำมะถัน) ก็สามารถจะนำเอาสารเคมีบางอย่างไปพ่นตรงกลางปล่องภูเขาไฟ เพื่อควบคุมให้เกิดการระเบิดขึ้นภายใน โดยไม่มีลาวาไหลท่วมออกมาเป็นอันตรายข้างนอก

(3) รู้จักอย่างดีมาก ก็จะ สามารถ "เปลี่ยนแปลง" (change) คุณลักษณะบางอย่างของสิ่งเดิมได้ ตัวอย่างเช่น "น้ำ" มีคุณลักษณะเป็น "ของเหลว" แต่บรรดานักเคมีที่รู้จักธรรมชาติของน้ำอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงระดับโมเลกุล ก็สามารถจะแปรเปลี่ยนสภาพ "ของเหลว" ของน้ำให้กลายเป็น "ของแข็ง" ได้ในรูปแบบของน้ำแข็ง

การเปลี่ยนแปลงหมายความว่า "ดึงเอาขา (คุณลักษณะ) เก่าออก แล้วใส่ขาใหม่" เข้าไป

ภาพที่ 4 : คุณประโยชน์ของการวิเคราะห์คุณลักษณะ

ที่กล่าวมานี้ เป็นการใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์คุณลักษณะในแง่ หลักการทั่วไป แต่ทว่า

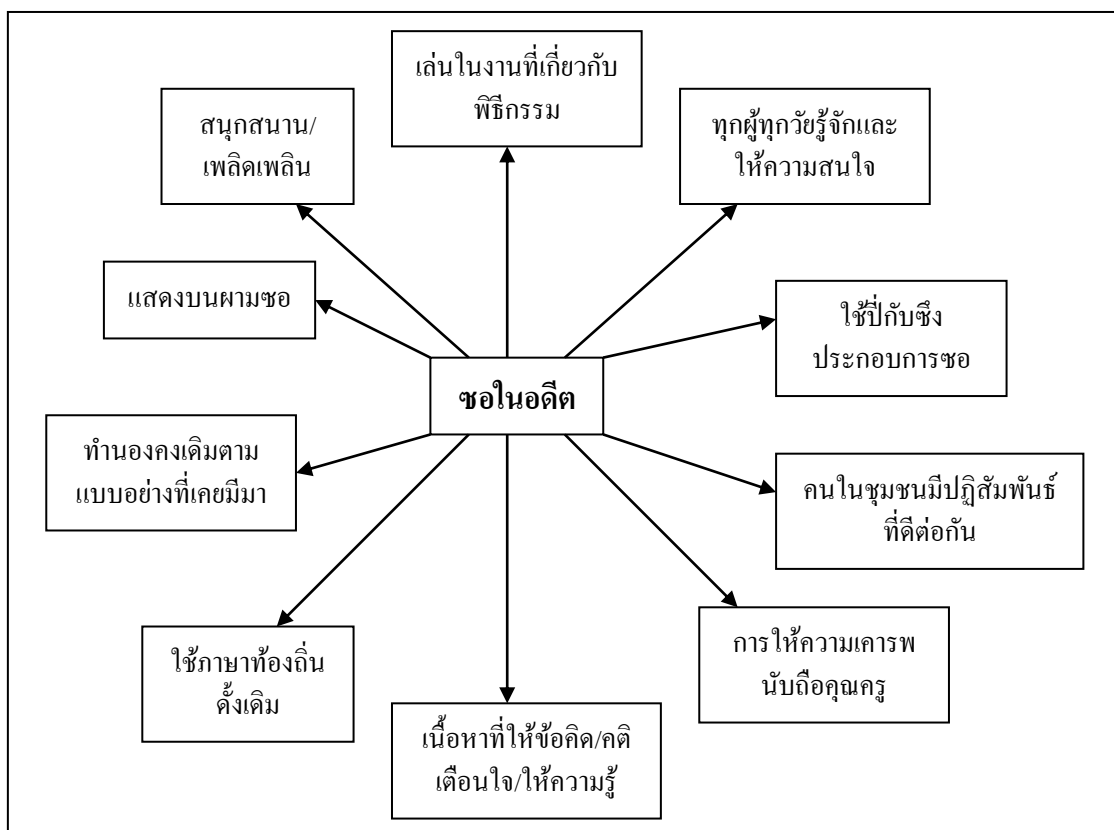
เมื่อนำแนวคิดนี้มาใช้ในการทำโครงการของสพส. ผู้เขียนพบว่า ในภาคปฏิบัติมีรายละเอียดของการใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์คุณลักษณะได้หลายแง่มุมที่เราจะได้ดูกันต่อไป

4. ทำแม่บทและสวดลายลีลาของการวิเคราะห์คุณลักษณะ

หากเปรียบเทียบการวิเคราะห์คุณลักษณะเหมือนสี่เหลี่ยมจัตุรัส เช่น รำโนรา ก็อาจอธิบายได้ว่า การรำโนรานั้นจะต้องมี "12 ท่าพื้นฐาน (แม่บท)" แล้วหลังจากนั้น ในแต่ละสำนักในแต่ละพื้นที่ก็อาจจะมีการออกสวดลายลีลาที่เป็นแบบเฉพาะตัว ฉะนั้นใครก็ตาม

จะนั้น เมื่อใช้คำถามแบบต่างๆไปว่า "เมื่อคิดถึง" "ซีละ" คิดถึงอะไรบ้าง/ส่วนประกอบ/องค์ประกอบของซีละต้องมีอะไรบ้างแล้ว การวาดสวดลาย/ลีลาของการวิเคราะห์คุณลักษณะก็ต้องเหาะคำถามเฉพาะบางอย่างลงไป เครื่องเหาะนี้อาจจะได้ 2-3 อย่างเช่น

(1) เหาะเรื่อง "กาลเวลา" ลงไป เช่น ถามว่า เพลงขอในครั้งอดีต นั้นร้องขับกันอย่างไร แล้วปัจจุบันร้องขับอย่างไร เราก็จะเห็นสวดลายที่แตกต่างกันในแง่ "กาลเวลา" (ดูภาพที่ 5)

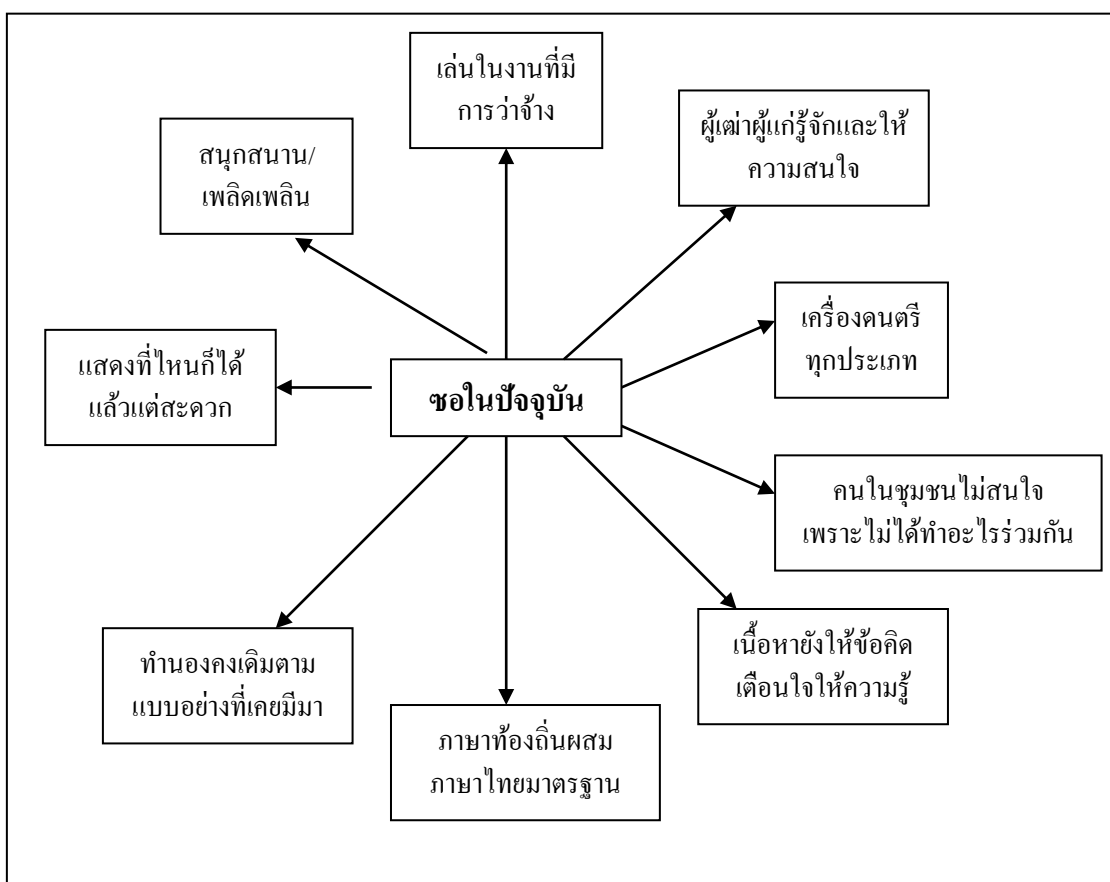

ภาพที่ 5 : คุณลักษณะขอในอดีต

เมื่อนำภาพเพลงขอในอดีตและปัจจุบันมาวางเทียบกันดู เราก็จะได้คำตอบเลยว่า มีอะไรบ้างที่ยังคงเหมือนเดิม (เช่น ทำนองคงเดิม) มีอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไป (เครื่องดนตรีจากปี่ซึ่งมาเป็นเครื่องดนตรีทุกประเภท) และการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะในแง่กาลเวลานี้ เป็นการ

เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ อันอาจจะเกิดจากแรงผลักดันที่ชุมชนควบคุมไม่ได้ (Uncontrollable factor) เช่น ธุรกิจ (ทำให้ต้องเล่นทุกงานที่มีกำไรว่าจ้าง) หรือการแข่งขันของสื่อประเภทอื่นๆ (ทำให้เด็กเยาวชนหันไปสนใจสื่อสมัยใหม่)

ดังนั้น เมื่อชุมชนตัดสินใจที่จะเลือกทำโครงการพัฒนาเพลงซอจากแผนผังคุณลักษณะทั้งในอดีตและปัจจุบันนี้ ผู้ร่วมโครงการสามารถที่จะเอามากางแบบเพื่อศึกษาร่วมกันว่า จะผสมสูตร "เพลงซอในโครงการด้วยคุณลักษณะอะไรบ้าง ทั้งลดทอนจากอดีตและปัจจุบัน" เช่น กลุ่มผู้ฟังจะเอาใคร (ผู้เฒ่าแก่หรือวัยรุ่น) การให้ความเคารพนับถือครูยังต้องเอาไว้หรือเปล่า เครื่องดนตรี/ทำนอง/ภาษา จะว่าจะใด เป็นต้น

ภาพที่ 6 : คุณลักษณะซอในปัจจุบัน

การทำโครงการเพลงซอจึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเพลงซอเช่นเดียวกัน หากแต่มีใช่การเปลี่ยนแปลงอย่างปถ้อยปละละเลยให้ไหลเลื่อนไปเองตามธรรมชาติ (change by nature) แต่ทว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ปัญญาทบทวนขบคิดร่วมกันของเจ้าของวัฒนธรรม ที่มีการวางแผนอย่างรัดกุมรอบคอบ จึงเรียกว่า "เป็นการพัฒนา" (การเปลี่ยนแปลงอย่างมีการวางแผน/มีสติ/มีปัญญา - planned change)

(2) เหยาะเรื่อง "พื้นที่" ลงไป ก็จะขอใช้ตัวอย่างเพลงซออีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ซอนั้นเป็นเพลงพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สืบทอดมาสู่ลูกหลานในภาคเหนือ แต่ทว่าก็มีความแตกต่างกันตามพื้นที่ เช่น ถ้าเป็นทางลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ จะนิยมฟังซอที่จับกับเสียงปี่จุม ต่างกับทางจังหวัดน่านที่นิยมฟังซอกับเสียงซึงและสะล้อด้วยสำเนียงที่แตกต่างกัน เป็นต้น

(3) เหยาะเรื่อง "สำนัก" ลงไป ตัวอย่างเช่นเรื่อง "การแทงหยวก" ซึ่งแม้จะมีพื้นฐานร่วมกันคือการนำเอากากกล้วยมาสลักแทงด้วยมีดให้เกิดเป็นลวดลายต่างๆ แต่ทว่าช่างในแต่ละสกุลก็จะมีกรรมวิธีและการออกแบบลวดลายที่แตกต่างกัน เช่น สกุลช่างแทงหยวกของเพชรบุรีจะมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ลายกลีบบัว ลายกระจัง ลายรัศมี เป็นต้น

สำหรับลีลาและลวดลายเฉพาะที่จะเหยาะใส่ลงไปในการวิเคราะห์คุณลักษณะแบบที่ว่านั้น มีความสำคัญมากในแง่มุมมองทางวัฒนธรรม เพราะลักษณะเฉพาะตัวดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด "อัตลักษณ์ของสื่อพื้นบ้าน" ซึ่งผู้เขียนเคยกล่าวเปรียบเทียบเอาไว้ว่า อัตลักษณ์นี้เปรียบประดุจต่อม่อที่ใช้ค้ำยัน "ศักดิ์ศรีของมนุษย์เรา" เอาไว้ เพราะอัตลักษณ์นี้คือการคำตอบคำถามให้ได้ว่า "เราเป็นใคร เราเหมือนและต่างจากคนอื่นอย่างไร โดยมีอะไรเป็นตัวบ่งบอก" หากตอบคำถามว่า "เราเป็นใคร" ยังไม่ได้แล้ว เรื่องการจะภาคภูมิใจใน "ความเป็นเรา" ก็คงไม่ต้องพูดถึง รวมทั้งเมื่อ "ตัวเองยังไม่รู้จัก" แล้วจะไป "เข้าใจคนอื่น" ได้อย่างไร

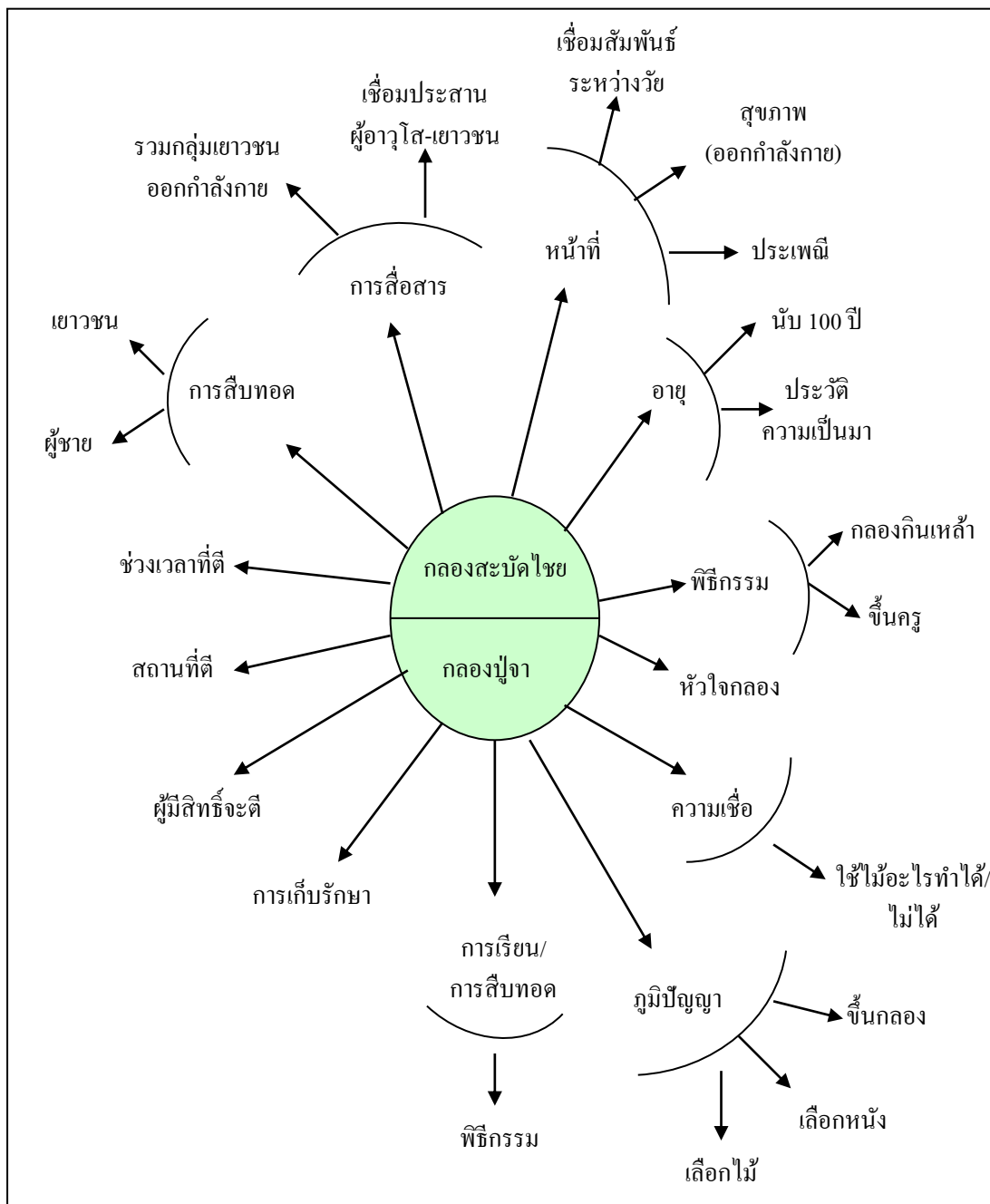
5. ทำแรกของการใช้ประโยชน์ "การวิเคราะห์คุณลักษณะ" ในโครงการ: เพื่อการออกแบบกิจกรรม

การทำโครงการพัฒนาทั้งหลายก็คือการทำกิจกรรมต่างๆอย่างเชื่อมร้อยกัน ซึ่งเปรียบเสมือนการก้าวเดินที่ละก้าวไปตามเส้นทางที่จะนำเราไปสู่ "จุดหมายปลายทาง" ที่พึงปรารถนา แต่ทว่าวิธีการเดินทางนั้นมีอยู่ 2 แบบ แบบแรกคือการเดินทางแบบเดาสุ่ม ไม่รู้ทิศ ไม่มีแผนที่ กับแบบที่สองเป็นการเดินทางอีกแบบหนึ่งคือการเดินทางแบบมีแผนที่นำทาง

เพราะฉะนั้น เวลาทำโครงการพัฒนา คำถามที่รบกวนจิตใจคนทำงานมากที่สุดก็คือ "จะทำกิจกรรมอะไร กับใคร และทำอย่างไร" และคำถามที่ลึกซึ้งมากขึ้น แต่มักจะหลุดหายไปจากคนทำงานก็คือ "เพราะเหตุใดหรือทำไม เราจึงเลือกทำกิจกรรมนั้น กับคนกลุ่มนั้น และทำไมจึงเลือกทำแบบนั้น แต่ไม่ยกเลือกทำแบบนี้"

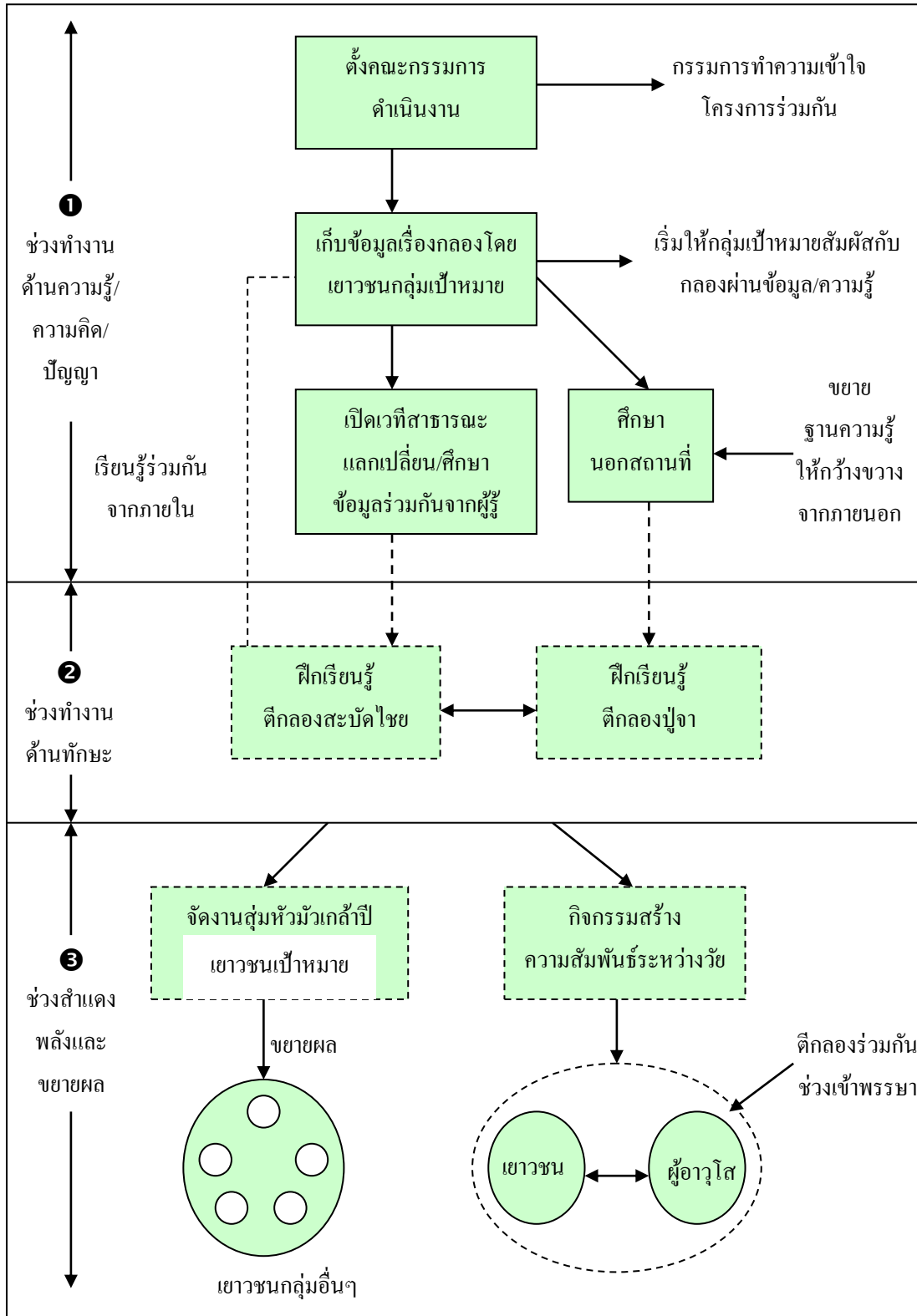
การที่จะตอบคำถามทั้งแบบคำถามทำบังคับชัดแรก กับคำถามลึกซึ้งในชุดที่ 2 นั้น ผลจากการวิเคราะห์คุณลักษณะจะสามารถช่วยคนทำงานได้ เพราะคุณประโยชน์ประการแรกของการวิเคราะห์คุณลักษณะก็คือ การช่วยออกแบบ/คัดเลือกว่าจะทำกิจกรรมอะไร พร้อมทั้งเฉลยคำตอบชุดที่ 2 ว่า ทำไม/เพราะเหตุใด คนทำงานจึงเลือกทำกิจกรรมนั้น ซึ่งเปรียบเสมือนเป็น "แผนที่ช่วยในการเดินทาง"

ในที่นี้จะเลือกคู่มือตัวอย่าง โครงการ "กึ่งจรรยาบรรณ" ของสมาชิกอบต. ป่าสัก จ.ลำพูน ที่มีการออกแบบกิจกรรมที่เดินตามแผนที่ของการวิเคราะห์คุณลักษณะอย่างย่อเชื่อมโยง

ภาพที่ 7: คุณลักษณะของกตงสะบัดไชย/กตงปู้จา

จากภาพข้างบนนี้ เมื่อมาวิเคราะห์ขั้นตอนและรูปทรงการออกแบบกิจกรรมของโครงการ "กึ่งจรรยาบรรณ" แล้วจะพบว่า สอดรับกับแผนที่คุณลักษณะดังกล่าวนี้เหมาะสมดังนี้คือ

ภาพที่ 8: เส้นทางการออกแบกกิจกรรมในโครงการ "ก้องจ๊ยะมงคล"

หากเปรียบเทียบภาพที่ 7: คุณลักษณะของกลองสะบัดไชยและกลองปู้จา กับภาพที่ 8 การออกแบกกิจกรรมในโครงการ "ก้องจ๊ยะมงคล" เราก็จะเข้าใจ "ที่มาที่ไป" ของกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น

- เนื่องจากคุณลักษณะของกลองสะบัดไชยและกลองปู้จามีเรื่องราวที่เป็นเรื่องของความเชื่อและภูมิปัญญาต่างๆมากมาย ดังนั้น จึงจะเริ่มเปิดหน้ากิจกรรมด้วยการลงมือฝึกหัดตีกลอง (กิจกรรมทักษะช่วงที่ 2) เลยไม่ได้ เพราะก่อนที่จะ "ลงมือตีกลอง" จะต้อง "ลับสมองให้รู้จัก/เข้าใจ/เห็นคุณค่าของกลองให้ถ่องแท้เสียก่อน" เพราะฉะนั้น กิจกรรมสารพัดชนิดถึงถูกออกแบบมาในช่วงที่ 1 คือช่วงทำงานด้านความรู้/ความคิด/ปัญญา อันสมกับคำขวัญของโครงการ สพส. ที่ว่า "ขับเคลื่อนกิจกรรมบนฐานปัญญา/ความรู้"

- และเมื่อเข้าใจประวัติความเป็นมาของทั้ง "กลองสะบัดไชยและกลองปู้จา" ที่มาคู่กันจึงเข้าใจว่าเหตุใดทางโครงการจึงจัดกิจกรรมให้เรียนรู้ การตีกลองทั้งสองประเภท

- เหตุเพราะคุณลักษณะของกลองปู้จานั้นเป็น **กลองที่ใช้ในพิธีกรรม** อันเนื่องมาจากกิจกรรมทางศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการเหมาะสมและชอบยิ่งนัก ถูกกับกาลและเทศะที่จะจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยที่ให้เยาวชนและผู้อาวุโสตีกลองร่วมกันในเวลาก่อนวันพระช่วงพรรษา (เป็นกลยุทธ์ดึงเยาวชนให้หันหน้าเข้าวัดได้ด้วย)

- และเนื่องจาก **หน้าที่เดิม** ของกลองนั้นสามารถเชื่อมประสานผู้คนได้อยู่แล้วโดยเฉพาะคนวัยหนุ่มสาวที่มีพลังสันเหลือ (กิจกรรมตีกลองนี้นับว่าเป็นการโยกย้ายถ่ายเทพลังอันสันเหลือของเยาวชนได้เป็นอย่างดี เพราะ "มาตีกลองแล้วจะได้ไม่ไปตีกัน") ดังนั้น จึงสามารถนำมาเป็นกิจกรรมการขยายผลจากเยาวชนกลุ่มเป้าหมายไปสู่เยาวชนกลุ่มอื่นๆ

- เนื่องจากกิจกรรมของกลองเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในทุกขั้นตอน แม้แต่ขั้นตอนการเก็บรักษา เมื่อวิเคราะห์ห้วงมองเห็นคุณลักษณะอย่างครบถ้วนดังนี้ ในการทำกิจกรรมกับเยาวชนมุมมองของกิจกรรมก็จะไม่คับแคบอยู่เพียงแต่ "จับไม้มาตีกลอง" เท่านั้น หากแต่จะเป็นทำกิจกรรม **ในมุมกว้างหรือทุกแง่มุม** รวมทั้งแง่มุมความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนด้วย ดังคำขวัญของโครงการ สพส. ที่ว่า "ทำโครงการอย่างครบเครื่องเรื่องการสืบทอด"

ที่กล่าวมานั้นเป็นตัวอย่างคุณประโยชน์ของการวิเคราะห์คุณลักษณะที่จะนำมาใช้ใน ระดับพื้นฐานเลย คือ การวางแผนออกแบบและดำเนินการทำกิจกรรม แต่แม้จะเป็นขั้นพื้นฐาน หากทว่าความจริงแล้ว **พื้นฐานนี้ถือเป็นรากฐานที่สำคัญ** เพราะการรู้ที่มาที่ไปของการออกแบบกิจกรรมจะช่วยให้ผู้ทำโครงการไม่ต้องเกิดอาการอ้าอึ้งเวลาที่ถูกถามว่า "ทำไมต้องทำกิจกรรมแบบนี้ ทำกิจกรรมนี้มีประโยชน์อะไร ออกแบบกิจกรรมอย่างนี้มีหลักการอะไร" กล่าวคือ การวิเคราะห์คุณลักษณะจะเป็นวัคซีนป้องกันโรค "สักแต่ทำกิจกรรมอย่างไม่รู้เหนือรู้ใต้" หรือ "ทำตามแบบที่คนอื่นเขาทำกันมา" ที่ภาษาชาววัดเรียกว่า "แบบเดรส่องบาตร" นั่นเอง

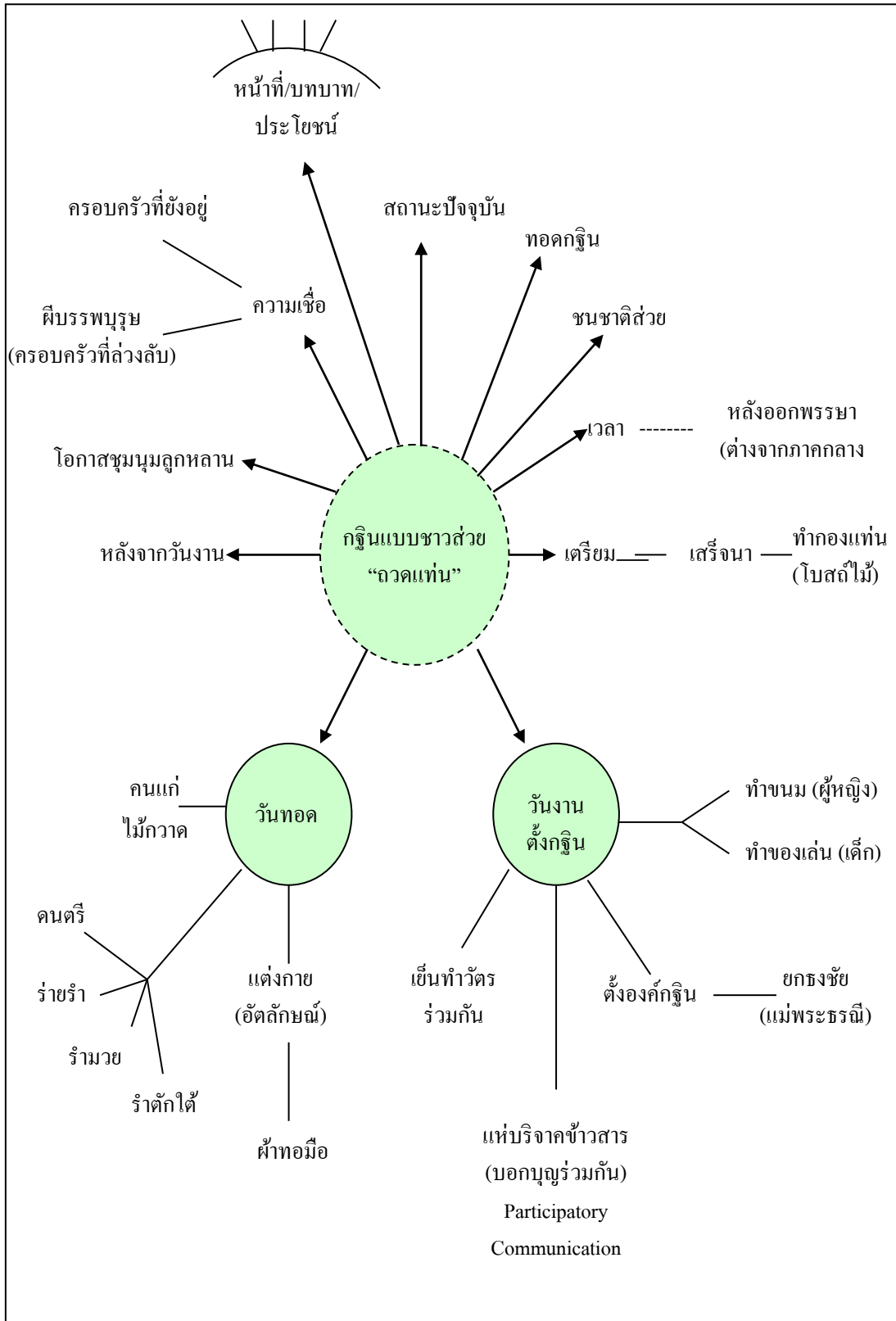
6. ท้ายที่ 2 ของการใช้ประโยชน์ "การวิเคราะห์คุณลักษณะในโครงการ: ใครจะเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง"

สำหรับทำพื้นฐานที่สองในการใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์คุณลักษณะคือ การ "ความหาตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง" เหตุผลเบื้องหลังทำพื้นฐานที่สองนี้ก็คือข้อเท็จจริงที่ว่า ความหมายหนึ่งของการทำกิจกรรมในโครงการก็คือ "การตอบคำถามว่า แล้วเราจะทำงานนี้กับใคร" ซึ่งในรายละเอียดก็คือ การจับคู่ (matching) ระหว่าง "ภาระงานกับตัวบุคคล" (เคล็ดลับสุดยอดวิชาของการบริหารจึงเป็นเรื่อง "การใช้คนให้ถูกกับงาน" - put the right man to the right job) เช่นใครควรจะเป็นคณะทำงาน ใครควรจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก/รอง ใครควรจะไปคุยกับ อบต. สภาวัฒนธรรม ใครควรจะเป็นวิทยากรที่มาให้ความรู้เรื่องกลองสะบัดไชยกับเด็กเยาวชน เป็นต้น

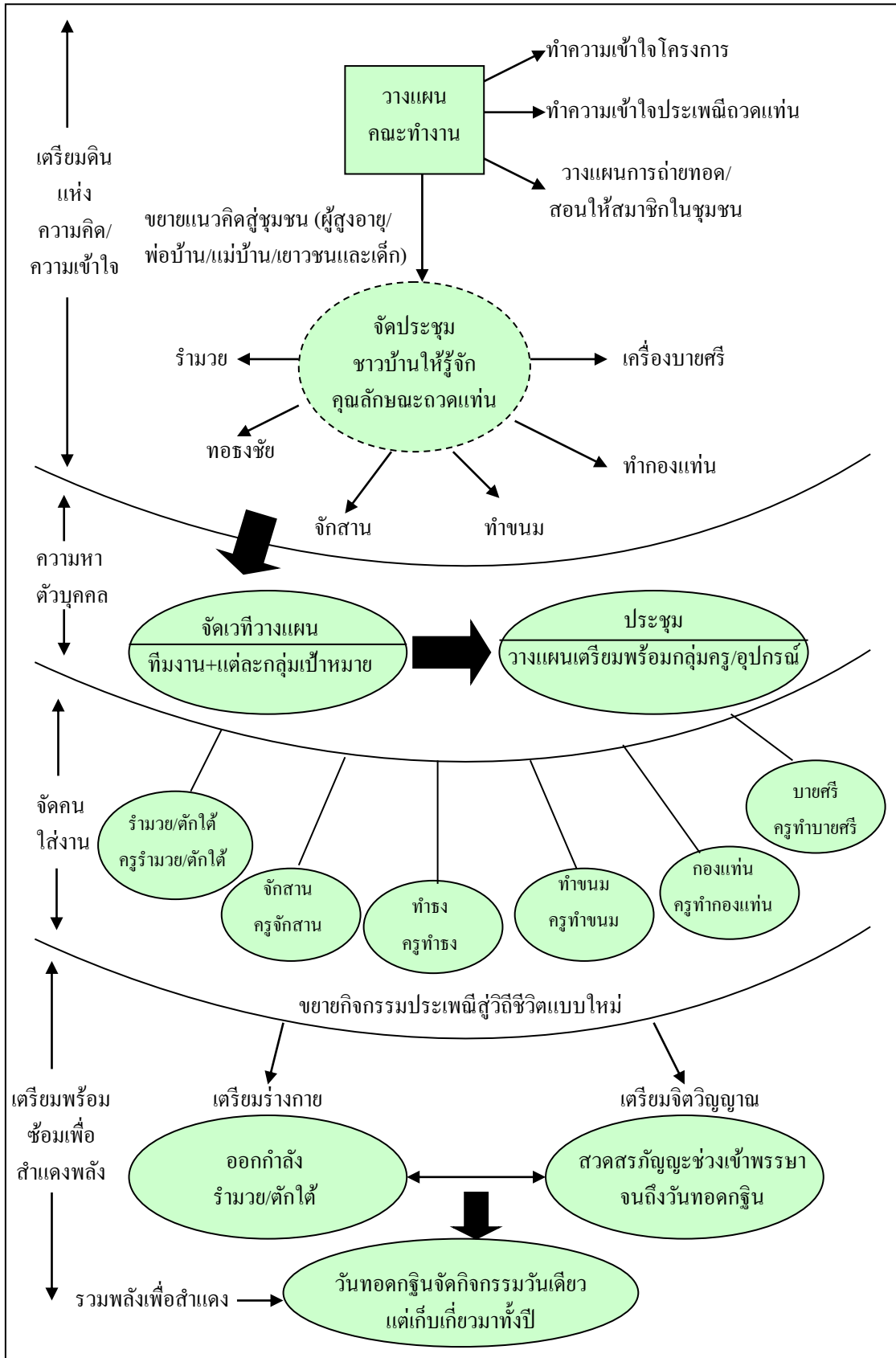
และในความหมายที่สองนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" ซึ่งเรามักจะได้ยินกันบ่อยๆว่า "วัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วม" ซึ่งหากวัฒนธรรม/สื่อพื้นบ้านเป็นสมบัติร่วมจริงแล้ว ในวันเปิดพิพิธภัณฑ์หรือการดูแลใช้ประโยชน์จากสื่อพื้นบ้านก็ต้องเชิญชวนทายาทที่เป็นเจ้าของสมบัติมาให้ครบถ้วนองค์ประชุม นี่จึงนำมาสู่คำถามที่ว่า ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานนี้

ในการตอบคำถามว่า "ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้อง/ส่วนได้ส่วนเสีย/เจ้าของสมบัติร่วม (stakeholder)" รวมไปถึงคำถามในภาคปฏิบัติว่า "แล้วใครควรจะได้รับผิดชอบทำงานอะไรนั้น" แผนผังการวิเคราะห์คุณลักษณะจะช่วยหาคำตอบได้

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างโครงการทอดกฐินแบบชาวส่วยที่เรียกว่า "ถวดแทน" ใน จ.พิจิตร ที่มีการวิเคราะห์คุณลักษณะดังนี้

ภาพที่ 9: แสดงคุณลักษณะ (attribute) ของโครงการกรีน "ถวดแทน"

ภาพที่ 10: ขั้นตอนการทำกิจกรรมโครงการกฐิน "ถวแทน"

หากนำภาพที่ 9: การวิเคราะห์คุณลักษณะของงานถนัดแทนมาวางเทียบกับภาพที่ 10 ที่แสดงให้เห็นว่าในงานทอดกฐินเพียงวันเดียวนั้น จะต้องมีใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง (ทั้งผู้สูงอายุ)/พ่อบ้าน/แม่บ้าน/เยาวชนและเด็ก) และมีงานอะไรที่จะต้องให้ใครทำบ้าง เช่น งานฝึกGRAMวยและรำดักได้ งานทำเครื่องบายศรี ฯลฯ เพราะฉะนั้น ควบคู่มากับคุณประโยชน์ในการระบุตัวกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น แผนภาพการวิเคราะห์คุณลักษณะยังช่วยทำหน้าที่ที่เป็นเข็มทิศชี้ให้คนทำโครงการเห็นว่า จะต้องชวนเชิญใครให้เข้าร่วมเพื่อทพงาน/กิจกรรม อะไรบ้าง

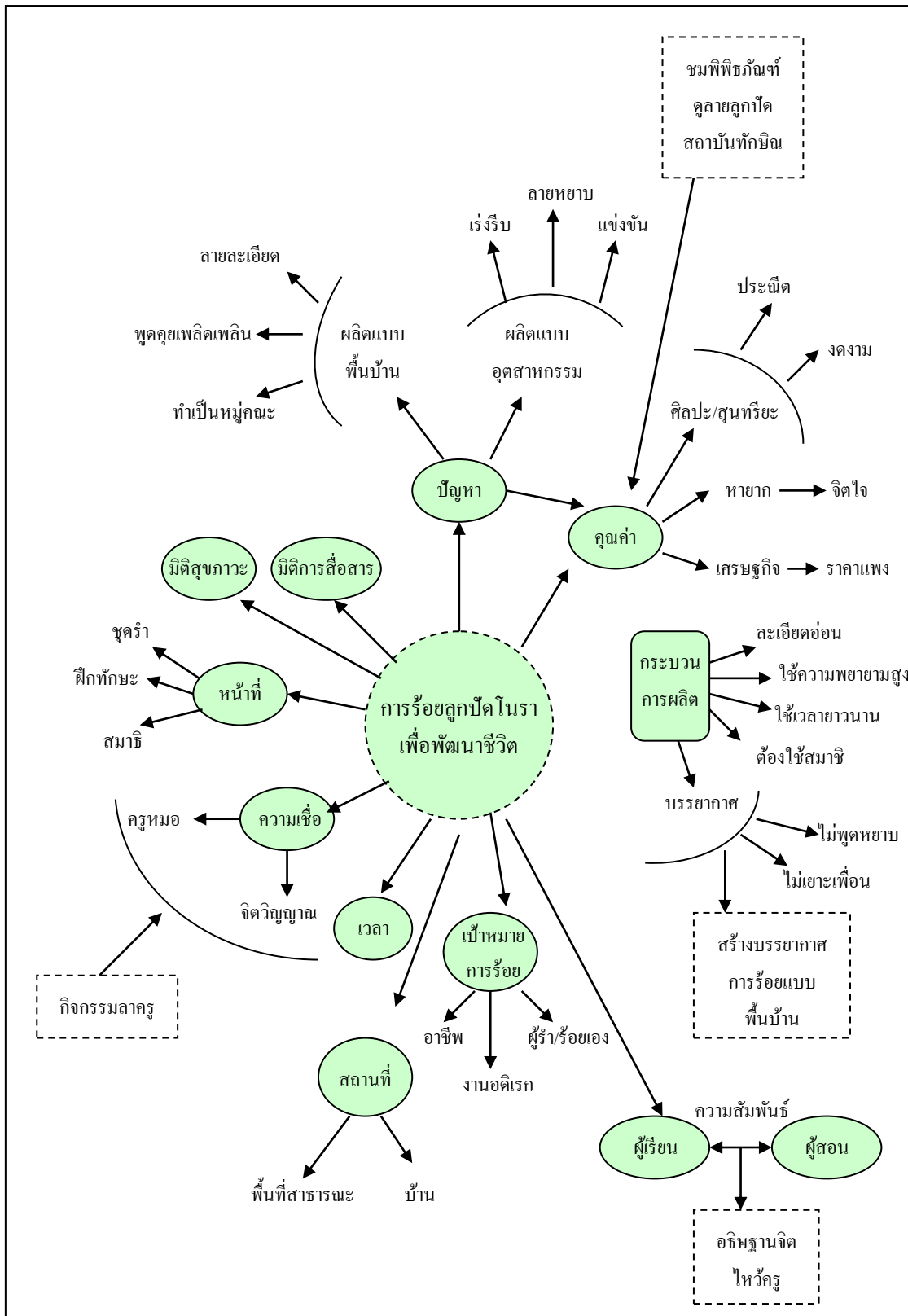
7. ท้าที่ 3: ครอบเครื่องเรื่องรูปแบบและเนื้อหา

จากการพิจารณา "สิ่งที่มองเห็นเป็นตัวเป็นตน" เช่น เรื่องการนำเอาการวิเคราะห์คุณลักษณะมาใช้ประโยชน์ในเรื่องการออกแบบกิจกรรมและการแสวงหาตัวบุคคลรวมทั้งมอบหมายงาน แต่เนื่องจากสื่อพื้นบ้านนั้นมีลักษณะของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่มี "นอก" มี "ใน" มี "รูปแบบ" ที่เป็นตัวประกอบ "เนื้อหา/คุณค่า/ความหมาย" มีทั้ง "สิ่งที่มองเห็น" และ "สิ่งที่มองไม่เห็น" ดังนั้น การทำงานโครงการแบบ สพส. จึงคาดหมายจะทำงานให้ครบ "ทั้งนอกทั้งใน" "ทั้งรูปแบบ/คุณค่า-ความหมาย-เนื้อหา"

แม้แต่ในกิจกรรมในโครงการที่ดูเหมือนจะเรียบง่ายแบบธรรมดาสามัญ เช่น โครงการ "ร้อยลูกปัดพัฒนาชีวิต" แต่ทว่าเมื่อได้นักทำโครงการระดับล้าลึกแบบโนราอ้อมจิตรมาทำแล้ว กิจกรรมในโครงการนี้ก็ย่อมไม่ธรรมดา

ภาพที่แสดงให้เห็้นนั้นเป็นการวิเคราะห์คุณลักษณะอย่างละเอียดถี่พิของการร้อยลูกปัดโนรา และข้อความที่อยู่ในเครื่องหมายแสดงให้เห็้นว่ากิจกรรมที่จะจัดทำเพื่อให้โครงการนี้มีลักษณะครบเครื่องเรื่องรูปแบบและเนื้อหา (ดูภาพที่ 11)

จากแผนภาพการวิเคราะห์คุณลักษณะของโครงการ "ร้อยลูกปัดโนราเพื่อพัฒนาชีวิต" จะเห็นได้ว่า "การร้อยลูกปัด" มิใช่เป็นเพียงการใช้แรงงานเพื่อจะร้อยลูกปัด (ซึ่งเป็นลักษณะของการผลิตแบบอุตสาหกรรม) แต่การร้อยลูกปัดนั้น เป็น "มากกว่า" การร้อยลูกปัด เพราะกิจกรรมนี้เป็น "กุศโลบาย" หรือเป็นเส้นทางในการพัฒนาชีวิตในทุกๆด้านของผู้ร้อย เป็นเส้นด้ายที่ร้อยรัดผู้ร้อยลูกปัดเข้ากับความสำเร็จจิตวิญญาณของโนรา เป็นเส้นใยที่ผูกมัดสายสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับศิษย์ผู้เรียน เป็นพู่กันที่จะวาดเส้นสายแห่งความชื่นชมศิลปะ/สุนทรียะให้แก่ผู้ร้อย (ผู้ที่รักความงามจึงจะร้อยชุดลูกปัดโนราได้สวย)

ภาพที่ 11: คุณลักษณะของการรื้อยลูกบิดโนรา

จากแผนที่การเดินทางดังกล่าว ทำให้โครงการลูกบิดสามารถออกแบบกิจกรรมได้อย่างครบ

เครื่องทุ้งรูปแบบและเนื้อหาคุณค่า เช่น

- **กิจกรรมอธิบายจิต** ให้อธิบายต้นแบบและพหุชนศรัทธา เมื่อทุกครั้งที่ได้ "ลูกปิด" จะได้ "เห็นไปถึง" จิตวิญญาณครุหมอดายของโนรา
- **กิจกรรมพาเข้าชมพิพิธภัณฑ์ลูกปิด** ที่สถาบันทักษิณ เพื่อขยายฐานความรู้เรื่องลายและซึมซับสุนทรียะของชุดลูกปิดโนรา
- **กิจกรรมละคร** ด้วยการให้ลูกปิด 108 เม็ดแล้วให้สร้างสรรค์ร้อยเป็นสายร้อยไปเป็นเครื่องสักการะพหุชนศรัทธา
- **พัฒนาหาร้อยกลอนสอนชีวิต** ข้อคิดจากลูกปิดโนรา เป็นต้น

8. ทำที่ 4: ปรับประยุกต์แบบรักษาแก่น/เปลี่ยนเปลือก/ปรับกระพี้

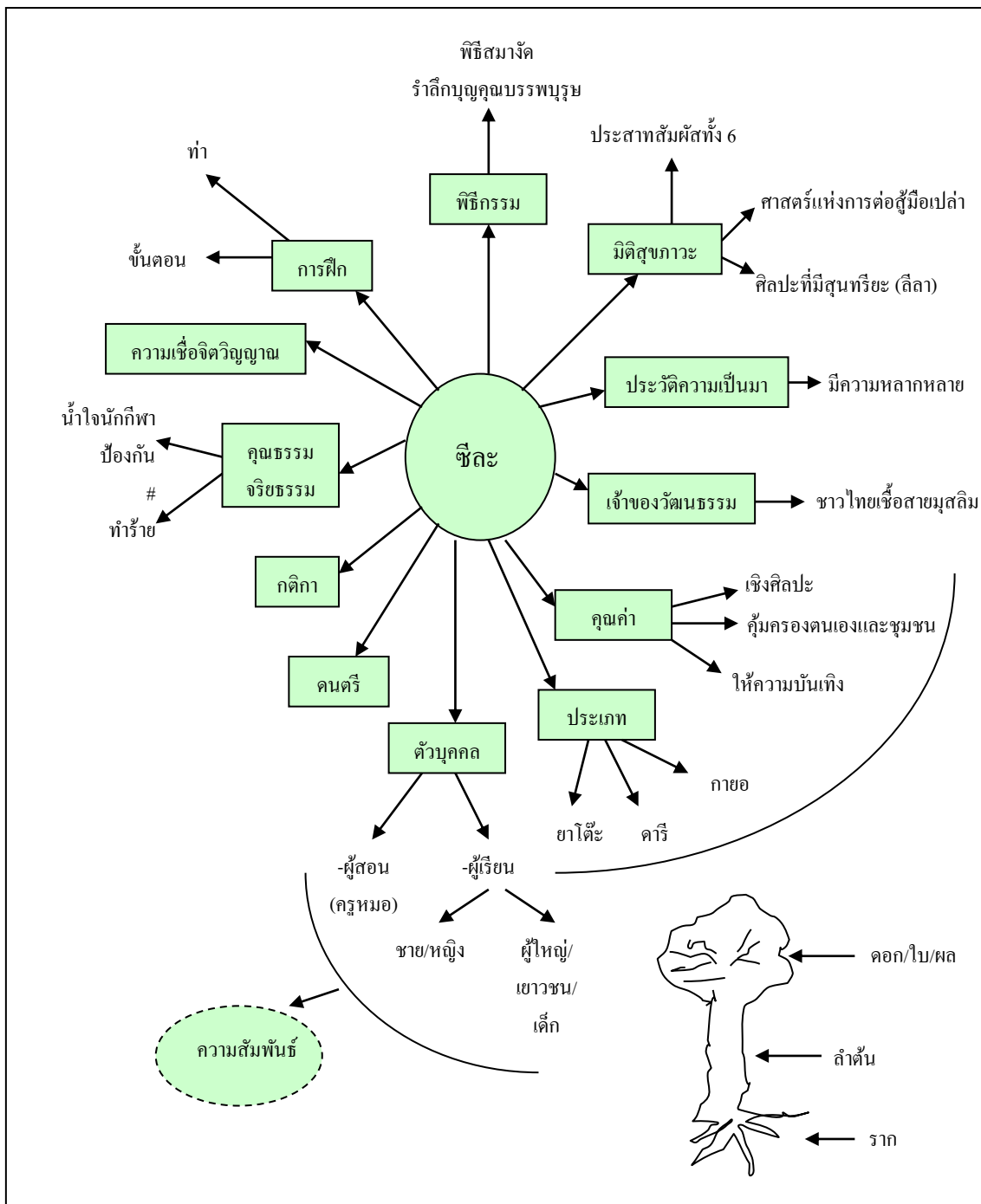
มีสื่อพื้นบ้านตัวเล็กตัวน้อยจำนวนมากมาที่ทรงคุณค่ามหาศาล แต่ไม่อาจจะประคองตัวเอาไว้ได้ท่ามกลางกระแสการโหมพัดกระหน่ำของบรรดาสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ มือถือ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะถูกดึงรั้งให้เข้ามาสู่วังวนของสื่อสมัยใหม่เป็นอันดับแรกๆ

ตัวอย่างเช่น โครงการ “ศิลปะสุขสู่ชุมชน” ซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านประเภทศิลปะป้องกันตนที่มีความงดงามทั้งเชิงร้ายอย่างมีสุนทรียะ มีความกล้าคิดด้านจิตวิญญาณในการปลุกฝังให้ต่อสู้ด้วยน้ำใจนักกีฬา เป็นเป้าหมายบ่มเพาะบุคลิกภาพของผู้ฝึกให้มีความพร้อมทั้งทางกาย ใจ อารมณ์ จิตวิญญาณอย่างรอบด้าน ถือได้ว่าเป็นการผสมผสานเอา “ศาสตร์แห่งการต่อสู้” เข้ากับ “สุนทรียภาพแห่งการร้ายรำ” ได้อย่างสมดุล

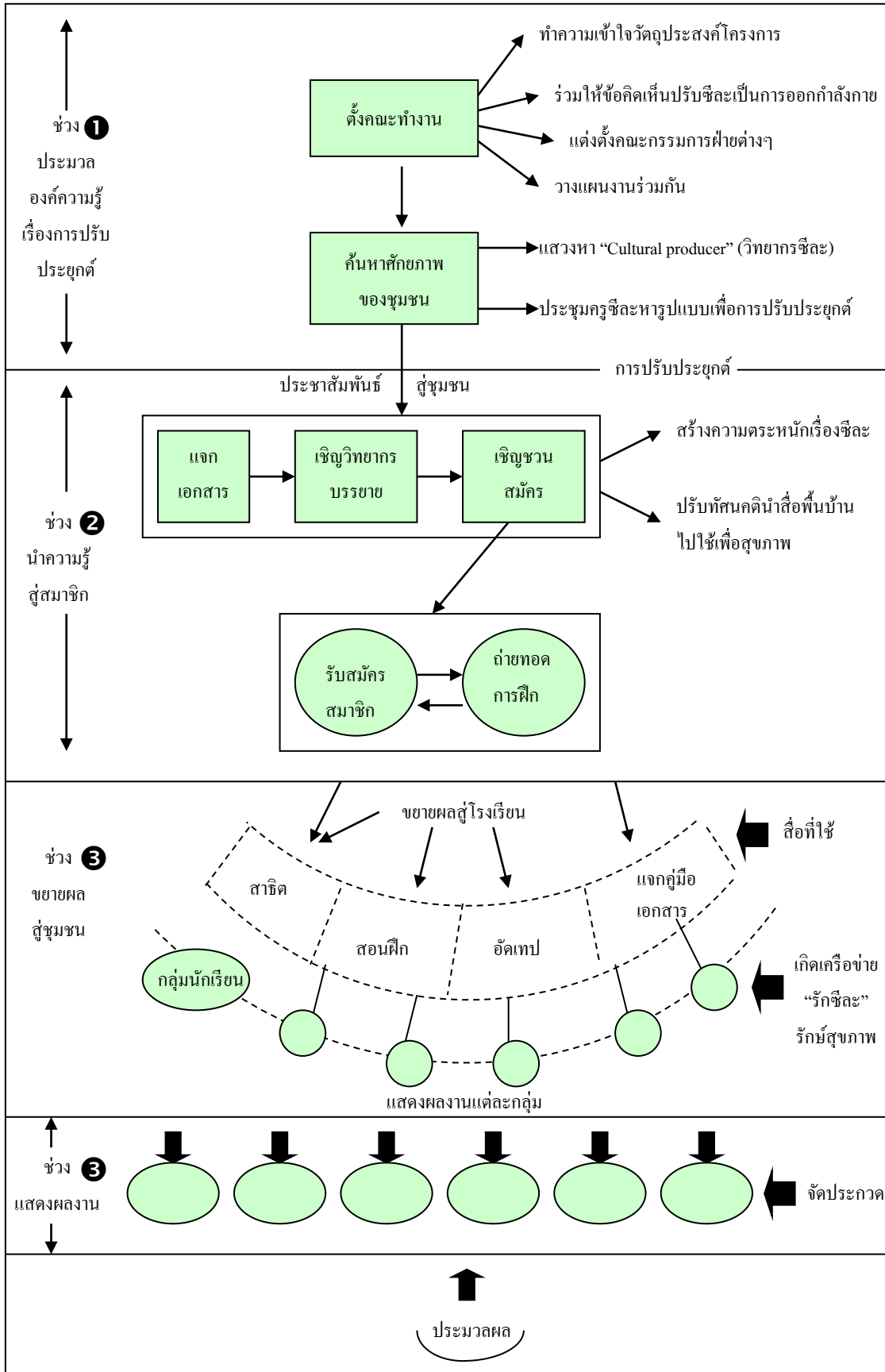
ในอดีต ศิลปะเคยมีความแพร่หลายมากในจังหวัดสงขลา แต่ในปัจจุบันนี้ คณะศิลปะเกือบหมดสิ้นไปแล้วจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม กลุ่มผู้ที่รักศิลปะจึงสนใจที่จะฟื้นฟูศิลปะขึ้นมาใหม่ รวมทั้งต้องการจะปรับประยุกต์ให้สื่อพื้นบ้านนี้มีความแพร่หลายด้วยการเพิ่มพูนหน้าที่ด้านการออกกำลังกายและฝึกกำลังจิต

แต่ทว่าไม่ว่าจะเป็น "การฟื้นฟู" หรือ "การปรับประยุกต์" นั้น คณะผู้ทำงานก็ต้องการที่จะยึดหลักการฟื้นฟู/สืบทอด/ปรับประยุกต์ให้มั่นคงว่า "ต้องรักษาแก่น/และเปลี่ยนเปลือก/ปรับกระพี้เท่านั้น" ในการนี้ แผนภาพการวิเคราะห์คุณลักษณะจะช่วยเป็นเครื่องมือแนวทางให้คณะผู้ทำงานสามารถเดินก้าวหน้าไปโดยยึดเกาะหลักการดังกล่าวให้มั่นคงอยู่ได้

คณะผู้ทำงานกำหนดจะทั้ง "ฟื้นฟู" ศิลปะการป้องกันตัวแบบศิลปะ และในเวลาเดียวกันก็จะ "ปรับประยุกต์" ศิลปะมาเพื่อการออกกำลังกาย เพื่อให้กระบวนการปรับไม่ไปอย่างสร้างความเสียหายบอกซ้ำให้แก่สื่อพื้นบ้าน การนี้ต้องอาศัยครูศิลปะ/ผู้ทรงภูมิปัญญาร่วมตกลงกัน

ภาพที่ 12: ครอบเครื่องเรื่องสืบทอด-ร้อยพัน/ปรับประยุกต์

ภาพที่ 13: แผนงานกิจกรรมโครงการ "ชีละสร้างสุขภาพ"

- ข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับกิจกรรมของโครงการซีละก็คือ จากแผนผังกิจกรรมจะเห็นได้ว่า ประวัติความเป็นมาของซีละนั้นมีความหลากหลาย ดังนั้น เมื่อจะมีการปรับประยุกต์ทำซีละมาใช้ ในการออกกำลังกาย คณะผู้ทำงานจึงได้คิดกิจกรรมการประชุมครุภูมิปัญญาซีละมารวบรวมแม่ท่าที่มีอยู่และร่วมกันพัฒนาทำออกกำลังกาย กล่าวคือ เมื่อ "ซีละเป็นสมบัติร่วม การจัดการกับสมบัติร่วมก็ต้องพูดคุยกันในหมู่เจ้าของสมบัติ"

- เมื่อคณะผู้ทำงานต้องการจะเพิ่มมูลค่าของซีละด้วย การเพิ่มหน้าที่ด้านสุขภาพ คณะผู้ทำงานจึงได้คิดกิจกรรมการเชิญวิทยากรด้านสาธารณสุขมาให้ความรู้เรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

- และเพื่อให้ครบเครื่องทั้งเรื่องการรื้อฟื้น/ปรับประยุกต์ คณะผู้ทำโครงการจึงได้จัดกิจกรรมทำพิธีสมัญต์เพื่อรำลึกบุญคุณบรรพบุรุษ (ส่วนที่เป็นแก่น) รวมทั้งในการรับสมาชิกนั้นก็มีการชี้แจงวัตถุประสงค์และจัดบอร์ดให้ความรู้เรื่องซีละเพื่อสุขภาพ

- เมื่อวิเคราะห์จากแผนผังคุณลักษณะแล้วจะพบว่า "ดนตรี" เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของซีละ ดังนั้นจะมีแต่ "กิจกรรมที่ฝึกผู้เล่นทำรำ" เท่านั้นไม่ได้ หากแต่จะต้องมี "กิจกรรมการฝึกนักดนตรี" ด้วย จึงจะครบเครื่องเรื่องการรื้อฟื้นซีละ

9. ท่าที่ 5: การผสมผสานเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่สื่อพื้นบ้าน

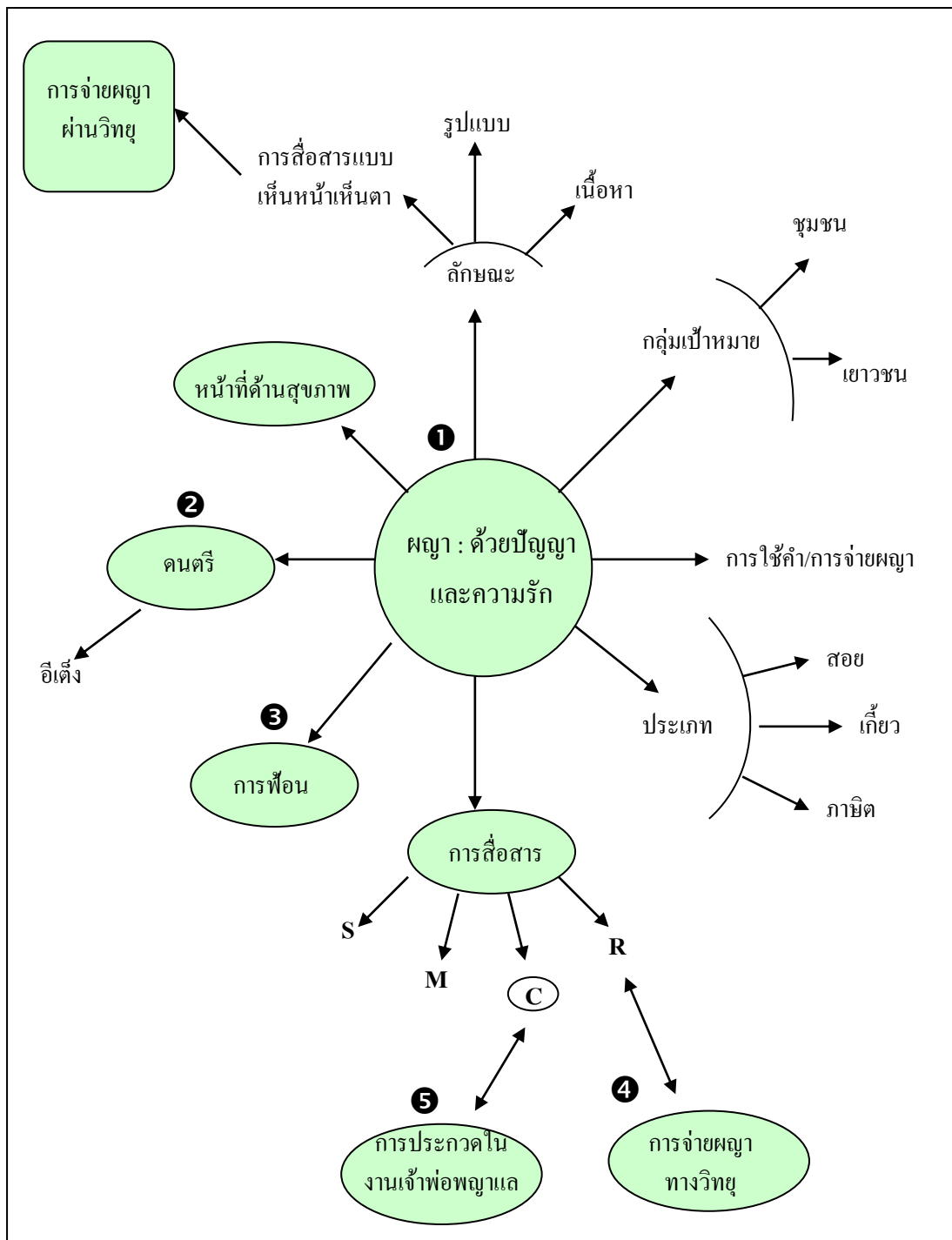
หลักประการอย่างหนึ่งสำหรับความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้านก็คือความแพร่หลาย ดังนั้นจึงมีโครงการหลายโครงการทำกิจกรรมการส่งเสริมเผยแพร่สื่อพื้นบ้านโดยแสวงหา ช่องทางใหม่ๆ สำหรับการเผยแพร่ รวมทั้งมีการนำเอา "สื่อหลายๆชนิด" มาผสมผสานกัน/มาไขว้กัน ทั้งด้าน "เนื้อหา/สาร" และ "ด้านสื่อ" ทั้งแบบเก่าและแบบใหม่

ตัวอย่างโครงการที่มีลักษณะการผสมผสานเพื่อการส่งเสริมเผยแพร่สื่อพื้นบ้านที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ โครงการ "ผญา: ด้วยปัญญาและความรัก" และได้ใช้แผนผังการวิเคราะห์คุณลักษณะมาวางแผนว่า "จะผสมองค์ประกอบอะไร โดยใช้สูตรอะไร"

สำหรับกิจกรรมการส่งเสริมเผยแพร่ผญานี้ คณะผู้ทำงานสนใจเรื่องสำคัญๆอยู่ 2 เรื่องคือ

(1) การเลือกผสมผสานระหว่าง "สื่อพื้นบ้าน" หลากๆประเภทมาเป็นสูตรใหม่ ดังนั้นทางโครงการจึงได้เลือกผสมระหว่าง ผญา + ดนตรี (อีเต็ง) + การฟ้อน

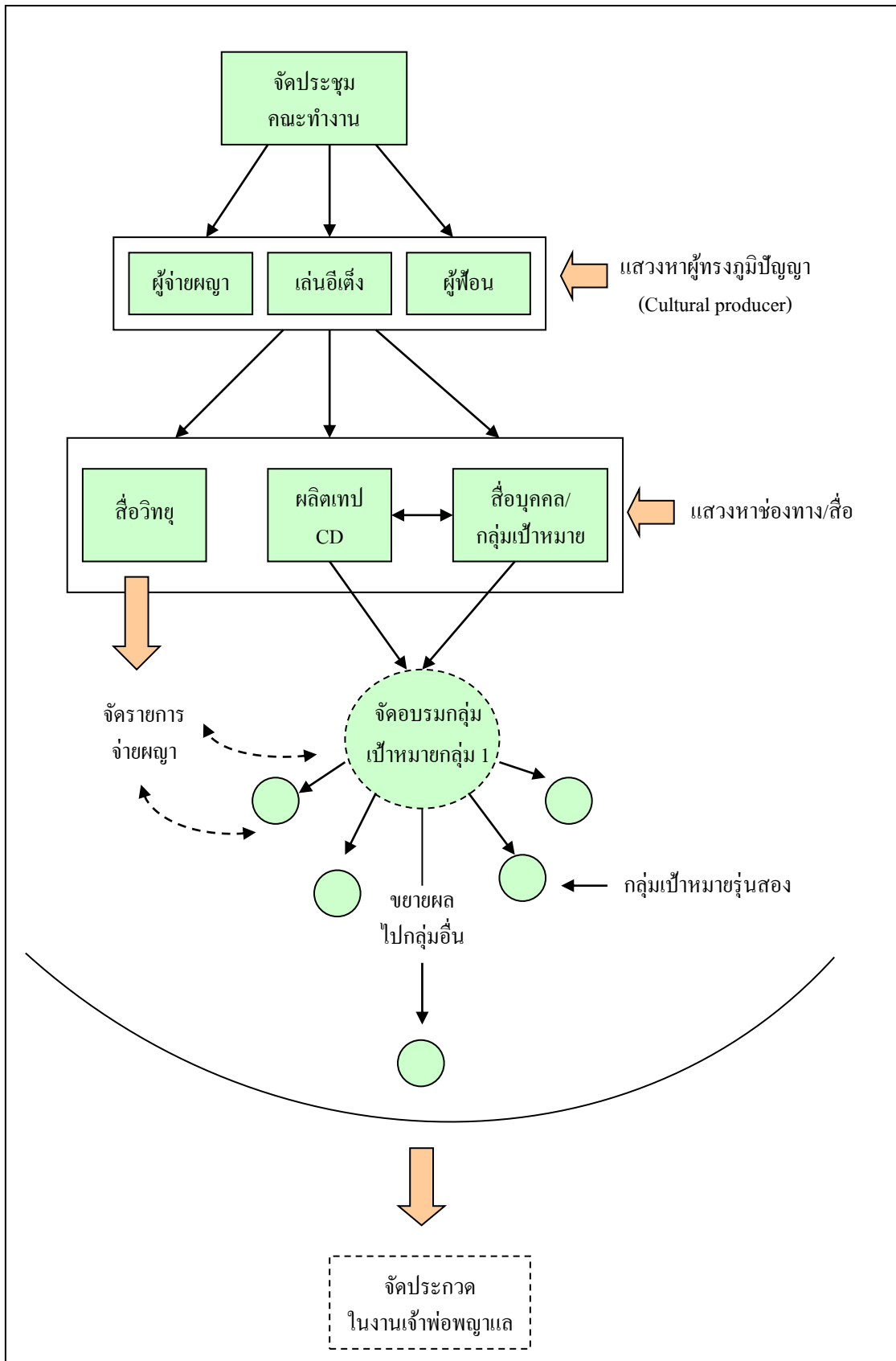
(2) ทางโครงการสนใจ "การขยาย/เปิดช่องทางใหม่ๆ" สำหรับสื่อพื้นบ้าน เช่น ผญา (ได้แก่ ตัว Channel/Media ในสูตรการสื่อสาร S-M-C-R)

ภาพที่ 14: คุณลักษณะของผลและส่วนประกอบอื่นๆ

ดังที่คณะผู้ทำโครงการได้เลือก "ช่องทางแบบใหม่" คือสื่อวิทยุ และ "ช่องทางแบบประเพณี" คืองานเจ้าพ่อพญาแล โดยใช้หลัก 4 ไขว้คือ สื่อเก่า/เนื้อหาเก่า สื่อเก่า/เนื้อหาใหม่ สื่อใหม่/เนื้อหาเก่า และสื่อใหม่/เนื้อหาใหม่

ดังนั้น ขั้นตอนการวางแผนออกแบบกิจกรรมจึงเป็นดังนี้

ภาพที่ 15: ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการผลญา

จากภาพการวิเคราะห์ว่าคุณลักษณะของผลยาที่ประสานกับสื่ออื่นๆ เมื่อวางทาบกับภาพขั้นตอนการทำงานก็จะสามารถตั้งคำถามหรือพัฒนากิจกรรมได้อีกหลายแง่มุม เช่น

- ในขณะที่การจ่ายผลยาในสื่อเก่านั้นเป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้าเห็นตากัน เมื่อแปรเปลี่ยนมาใช้สื่อใหม่ คือจ่ายผลยาทางวิทยุ จะทำให้อารมณ์/ความรู้สึกแบบเดิมหรือไม่

- มีการประสานกิจกรรมระหว่างการจ่ายผลยาทางวิทยุกับกิจกรรมฝึกอบรมกลุ่มเป้าหมาย รุ่นแรก/หรือรุ่นต่างๆ บ้างหรือไม่

- ในขณะที่ประเภทของผลยา มี 3 ประเภท คณะผู้ทำงานเลือกผลยาแบบใดมาใช้ เป็นต้น จากทำทั้ง 5 ที่ยกมานี้เป็นเพียงตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่า การวิเคราะห์คุณลักษณะนั้นสามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ในการทำโครงการได้ในหลายๆ ลักษณะ เริ่มตั้งแต่

- การคิดกิจกรรม
- การค้นหาผู้ที่เกี่ยวข้อง
- การทำงานให้ครบเครื่องทั้งเรื่องรูปแบบ/เนื้อหา
- การปรับประยุกต์แบบรักษาแก่น/เปลี่ยนเปลือก/ปรับกระพี้
- การผสมผสานเพื่อส่งเสริมเผยแพร่

ฯลฯ

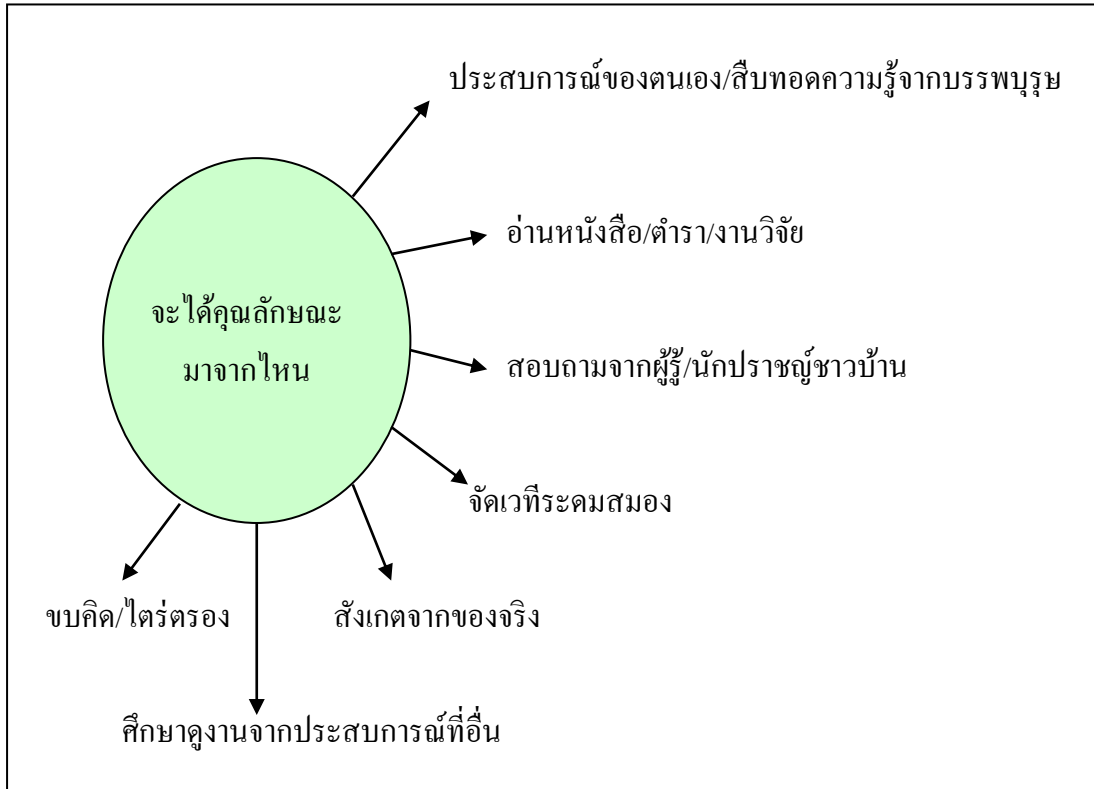
และผู้เขียนยังคิดว่าการวิเคราะห์คุณลักษณะนั้นยังสามารถจะนำเอาไปใช้ได้แก่มุมอื่นๆ ของโครงการ เช่น การวางแผนเพิ่มมูลค่าของสื่อพื้นบ้านด้วยการพลิก/เพิ่มหน้าที่การตั้งประเด็น/หาแง่มุมเพื่อประเมินผล การเชื่อมร้อย/บูรณาการกิจกรรมต่างๆ ฯลฯ

ทั้งนี้ โครงการ สพส. ยังรอคอยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากภาคีในทุกโครงการ

10. วิธีการจะได้มาซึ่งคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน

ในขณะที่การวิเคราะห์คุณลักษณะนั้นมีประโยชน์อย่างมากมาและตามที่ผู้เขียนได้โฆษณาเอาไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า "ยิ่งเรารู้คุณลักษณะของสื่อที่จะทำงานได้มากเท่าใด ก็ยิ่งจัดการกับสิ่งนั้นได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น" แต่คำถามในลำดับต่อมาก็คือ แล้วจะมีวิธีการแบบใดบ้างที่จะให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้าน

ในที่นี้จะขอประมวลวิธีการได้มาซึ่งคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านพอสังเขป ดังนี้

ภาพที่ 16: วิธีการได้มาซึ่งคุณลักษณะ

และการวิเคราะห์คุณลักษณะนั้น มิใช่การดำเนินการแบบ "ม้วนเดียวจบ" หากทว่าในระหว่างทำกิจกรรมโครงการนั้น ความรู้/ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านน่าจะงอกเงยเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา ผู้ทำโครงการจึงสามารถจะมา "เพิ่มเติมรศมี/ขากิ่งกือ" ของสื่อพื้นบ้านได้อย่างต่อเนื่อง และนี่อาจจะเป็น "ตัวชี้วัด" ที่ดีว่า ยิ่ง "ทำงาน" เรื่องสื่อพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น เราก็อิง "รู้จัก" สื่อพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น และการรู้จักนั้นก็จะเป็นบันไดขั้นแรกที่ก้าวไปสู่บันไดขั้นต่อไปคือ "เข้าใจ" "เห็นคุณค่า" "รักชื่นชม หวงแหน" "ลงมือพิทักษ์/ปกป้อง/สืบทอด" เป็นต้น

การใช้ประโยชน์จากการวิเคราะห์คุณลักษณะนี้ยังรอคอยบทเรียนที่มีค่าจากภาคีในโครงการ สพส. ตัวอย่างเช่น การทำการวิเคราะห์คุณลักษณะจากคนหลายๆ กลุ่ม เช่น กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์จะสามารถใช้เป็นกระจกส่องสะท้อนว่า คนแต่ละกลุ่มมี "ความรู้" หรือ "รับรู้" สื่อพื้นบ้านนั้นอย่างไร

ต่อจากนั้น ก็อาจจะมีการรวมวง เช่น เอาผลการวิเคราะห์ของแต่ละกลุ่มมานำเสนอร่วมกันให้ทุกกลุ่มได้เห็น นี่ก็จะเป็นกระบวนการทั้ง "เกลี่ยความรู้/ความเข้าใจ" ให้กระจายไปทั่วๆ และยังเป็นกระบวนการ "สร้างความเข้าใจร่วมกัน" ได้อีกด้วย

ขอย้ำอีกครั้งว่า การวิเคราะห์คุณลักษณะยังเป็นเครื่องมือที่เปิดกว้างต่อการสร้างสรรค์และจินตนาการของผู้ใช้ทุกส่วน
